

SỬ DỤNG TƯ LIỆU GỐC TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ TRUNG QUỐC THỜI CẬN ĐẠI Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

TS. NGUYỄN VĂN NINH* - ThS. PHAN THỊ THU HƯƠNG**

Abstract: The content related Chinese history makes up an important part in History curriculum at high school. Using the original materials is one of measures to reform history teaching methods at high schools today, particularly in teaching history of China. In this method, the students play the tiny historians to study Chinese history. Therefore, This method enhances positive, creative capacity and necessary skills of students.

Keywords: Using original materials, teaching Chinese history.

Bộ môn *Lịch sử* (LS) ở trường trung học phổ thông (THPT) là một trong những môn học quan trọng, trang bị cho học sinh (HS) những kiến thức cơ bản về LS thế giới và LS dân tộc, giúp HS có thái độ đúng đắn đối với các vấn đề trong quá khứ và hiện tại. Tuy nhiên, trong những năm qua chất lượng dạy học LS ở các trường phổ thông bị giảm sút, điều này được phản ánh khá rõ nét trong các kì thi tốt nghiệp THPT, tuyển sinh vào đại học, cao đẳng. Vì vậy, việc đổi mới phương pháp dạy học (PPDH) nói chung, PPDH LS ở các trường THPT nói riêng là một yêu cầu cấp thiết.

Bài viết này đề cập việc sử dụng tư liệu gốc (TLG) trong dạy học LS Trung Quốc ở trường THPT, góp phần nâng cao chất lượng dạy học LS nói chung, dạy học LS Trung Quốc ở trường THPT nói riêng trong giai đoạn hiện nay.

1. TLG và vai trò của việc sử dụng TLG trong dạy học LS

TLG là những văn kiện, tư liệu ra đời vào thời điểm xảy ra các sự kiện LS, phản ánh trực tiếp sự kiện đó, như các văn tự cổ, hiệp ước, điều ước, tuyên ngôn... TLG chứa đựng những thông tin đầu tiên mà chưa được tư liệu nào nói tới. TLG được chia thành nhiều loại như: tư liệu vật chất, thành văn, hình ảnh, băng ghi âm, ghi hình, truyền miệng dân gian. Đặc trưng nổi bật của TLG là mang tính chân thực và khách quan, do đó, TLG giúp các nhà khoa học có thể khôi phục lại các sự kiện LS một cách chân thực, sinh động, gần gũi nhất với sự kiện LS đã xảy ra. TLG mang nguồn thông tin quý giá, đáng tin cậy để giáo viên (GV) khai thác, sử dụng trong dạy học. Sử dụng TLG góp phần làm bài giảng phong phú, sinh động hơn, làm tăng sự hấp dẫn, sự hứng thú đối với HS trong học tập; có ý nghĩa to lớn đối với HS trên cả ba mặt: kiến thức, thái độ, kĩ năng. TLG chứa đựng những thông

tin khách quan, là một nguồn kiến thức quan trọng mà HS cần lĩnh hội, là phương tiện để “cụ thể hóa” kiến thức LS, tạo biểu tượng rõ ràng, cụ thể cho các em. Khi được tiếp xúc và trực tiếp làm việc với nguồn TLG, HS sẽ được đóng vai là những “nhà sử học nhí”, được tự mình đánh giá các hiện tượng, sự kiện, nhân vật LS, từ đó rút ra bản chất, quy luật của các sự kiện, hiện tượng LS. Việc dạy học theo hình thức này sẽ tạo hứng thú cho HS trong học tập, giúp bài học sinh động và hấp dẫn hơn.

2. Đề xuất một số biện pháp sử dụng TLG trong dạy học LS Trung Quốc ở trường THPT

Do những hạn chế trong việc sưu tầm nguồn tư liệu, vì vậy bài viết này chỉ đề cập việc sử dụng 2 dạng TLG là tư liệu được ghi chép dưới dạng văn bản (tư liệu thành văn) và tranh, ảnh về nhân vật, sự kiện LS (tư liệu hình ảnh).

2.1. Sử dụng TLG để tạo biểu tượng về nhân vật LS. Đặc trưng của kiến thức LS là mang tính quá khứ, không lặp lại nên HS không thể trực tiếp quan sát, cũng không thể khôi phục lại trong phòng thí nghiệm được. Vì vậy, việc tạo biểu tượng LS cụ thể về các nhân vật, sự kiện, hiện tượng LS là điều cần thiết, tránh tình trạng “hiện đại hóa LS” của HS. Tạo biểu tượng là cơ sở cho việc hình thành khái niệm, hiểu sâu bản chất của sự kiện, hiện tượng, nhân vật LS. Có nhiều biện pháp để tạo biểu tượng LS, trong đó, việc sử dụng TLG là một trong những biện pháp giúp HS nhận thức LS một cách sinh động, dễ hiểu, cụ thể hơn mà không rơi vào tình trạng cứng nhắc, khô khan, nặng nề.

Trong dạy học LS Trung Quốc, GV có thể tạo biểu tượng về các nhân vật LS cho HS thông qua việc kết

* Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

** Trường Trung học cơ sở Alpha School - Hà Nội

hợp nhiều biện pháp sư phạm như sử dụng hình ảnh, trình bày tiểu sử nhân vật, tường thuật tóm tắt hoạt động tiêu biểu của nhân vật, từ đó khẳng định những đóng góp hay những bài học rút ra từ nhân vật để khắc sâu hình ảnh nhân vật đó trong trí óc HS. Ví dụ, khi tổ chức dạy học mục 1: “Các nước đế quốc xâm xé Trung Quốc”, bài 3 “Trung Quốc” (LS11), GV có thể tạo biểu tượng về người anh hùng Lâm Tắc Từ trong cuộc chiến chống thuốc phiện thông qua việc sử dụng một số tư liệu theo các bước như sau: 1) GV cung cấp cho HS hình ảnh người Trung Quốc hút thuốc phiện cuối thế kỉ XIX (xem hình 1) và đưa các câu hỏi gợi mở để HS thảo luận: - Những người đàn ông này đang làm gì? Về mặt của họ như thế nào? Ai đã mang thuốc phiện đến Trung Quốc? Mục đích của họ là gì? Nếu cả dân tộc Trung Hoa thời Mãn Thanh đều say sưa với thuốc phiện thì hậu quả sẽ ra sao?

Hình 1. Người Trung Quốc hút thuốc phiện cuối thế kỉ XIX

2) Sau khi HS phát biểu, GV nhận xét, dẫn dắt HS nhận thức được yêu cầu cấp thiết của đất nước Trung Quốc thời bấy giờ là cần những con người kiên quyết, đủ tài năng và dũng khí để đứng ra dẹp nạn buôn bán thuốc phiện. Trong bối cảnh đó, xuất hiện nhân vật Lâm Tắc Từ; 3) GV cho HS xem hình ảnh chân dung Lâm Tắc Từ (xem hình 2), sau đó đưa ra các câu hỏi gợi mở: - Dựa vào những thông tin trong SGK và những hiểu biết của bản thân, em đánh giá như thế nào về nhân vật Lâm Tắc Từ trong cuộc đấu tranh chống thuốc phiện ở Trung Quốc? Những

Hình 2. Anh hùng Lâm Tắc Từ

cố gắng của ông có ý nghĩa như thế nào đối với tình hình Trung Quốc ở cuối thế kỉ XIX? 4) HS dựa vào SGK và thông tin GV cung cấp (xem tư liệu 1,2) để trả lời câu hỏi, đưa ra nhận định về nhân vật Lâm Tắc Từ; 5) GV tổ chức HS báo cáo, các HS khác lắng nghe, nhận xét. GV nhận xét, chốt ý, tạo biểu tượng cho HS.

Tư liệu 1: Trích thư Lâm Tắc Từ dâng vua đề nghị cấm thuốc phiện: “Nếu không mau mau cấm thuốc phiện, quốc gia sẽ ngày càng khốn đốn, sức khỏe của nhân dân ngày càng suy yếu, thì chỉ sau mấy chục năm nữa sẽ không thu nổi thuế bằng bạc, mà cũng chẳng trưng dụng được binh lính.” [1; tr 602].

Tư liệu 2: Trích lời thề của Lâm Tắc Từ khi đến Quảng Châu thực hiện lệnh cấm thuốc phiện: “Thuốc phiện ngày nào còn chưa hết, bản đại thần ngày đó chưa về, thề thủy chung với việc này, quyết không giữa chừng dỡ bỏ!” [1; tr 60].

2.2. Sử dụng TLG để cụ thể hóa sự kiện, hiện tượng LS. TLG là một dạng của tài liệu LS, là một trong những phương tiện quan trọng để cụ thể hóa các sự kiện, hiện tượng LS nhằm tạo biểu tượng rõ ràng, chân thực và khách quan nhất cho HS, từ đó tăng thêm tính sinh động, gợi cảm cho bài giảng, góp phần tạo hứng thú cho HS trong quá trình học tập. Để việc sử dụng TLG có hiệu quả cao, GV cần có những câu hỏi gợi mở để định hướng HS, giúp HS khai thác và sử dụng nguồn TLG tốt hơn.

Ví dụ, khi tổ chức dạy học mục 1, “Trung Quốc bị các nước đế quốc xâm lược”, - bài 3 (LS11), thông qua việc sử dụng TLG (tranh biếm họa “các nước đế quốc xâm xé “cái bánh ngọt” Trung Quốc” (xem hình 3) kết hợp với các câu hỏi gợi mở theo các bước như sau: 1) GV chia lớp thành 3 nhóm, nêu nhiệm vụ cần giải quyết cho từng nhóm thông qua bức tranh biếm họa. Nhóm 1: - Cụm từ “cái bánh ngọt” khiến em liên tưởng đến điều gì? Theo em, tại sao lại gọi đất nước Trung Quốc là “cái bánh ngọt”? Nhóm 2: Vì sao tác giả bức tranh lại vẽ chiếc bánh ngọt được chia làm nhiều miếng? Nhóm 3: 6 người ngồi xung quanh chiếc bánh là ai, trên tay họ cầm cái gì và nét mặt họ ra sao? Vật họ cầm và nét mặt họ thể hiện nói lên điều gì? Nhóm 4: Thông qua bức tranh, qua ý kiến của nhóm 1,2,3 các em rút ra được điều gì về tình hình Trung Quốc cuối thế kỉ XIX đầu thế kỉ XX? 2) Các thành viên trong nhóm cùng quan sát tư liệu, thảo luận và trả lời cho những câu hỏi được đặt ra; 3) Đại diện từng nhóm báo cáo kết quả, các nhóm khác lắng nghe, nhận xét, bổ sung, đưa ra quan điểm của nhóm mình; 4) GV nhận xét, chốt ý, kết luận.

Hình 3. Tranh biếm họa Các nước đế quốc xâu xé "cái bánh ngọt" Trung Quốc

2.3. Sử dụng TLG trong kiểm tra, đánh giá.

Kiểm tra, đánh giá là một khâu quan trọng trong dạy học nói chung và dạy học LS nói riêng, là công cụ chủ yếu để xác định năng lực nhận thức, tư duy của người học, điều chỉnh quá trình dạy học. Đối với phần LS Trung Quốc ở trường THPT, GV có thể tiến hành kiểm tra, đánh giá theo hướng đổi mới thông qua việc sử dụng TLG. Việc kiểm tra, đánh giá theo hướng này giúp GV vừa kiểm tra được kết quả học tập của HS, vừa có thể tránh được lối học máy móc, học thuộc lòng theo bài ghi, SGK, đồng thời giúp phát triển tư duy cho các em.

Ví dụ: Câu hỏi kiểm tra 15 phút: 1) Đặt tên khắc họa cho bức tranh "các nước đế quốc xâu xé Trung Quốc" theo suy nghĩ của em; 2) Bức tranh phản ánh thực trạng gì của đất nước Trung Quốc vào cuối thế kỉ XIX. Hậu quả của tình hình đó là gì? 3) Giả sử là một nhà trí thức yêu nước của Trung Quốc thời bấy giờ, em sẽ làm gì để thể hiện lòng yêu nước.

Việc khai thác và sử dụng TLG trong dạy học LS nói chung và dạy học LS Trung Quốc nói riêng là một hướng đi trong việc đổi mới PPDH, góp phần nâng cao chất lượng dạy học bộ môn. Dưới sự hướng dẫn của GV, HS sẽ đóng vai là những "nhà sử học tí hon" trực tiếp làm việc với tư liệu, tìm tòi, khám phá, phân tích và đưa ra những nhận định, đánh giá của bản thân mình về các nhân vật, sự kiện, hiện tượng LS. Sử dụng hiệu quả nguồn tư liệu này sẽ phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo trong học tập, đồng thời rèn cho HS những kĩ năng bộ môn, qua đó góp phần thiết thực vào việc nâng cao chất lượng dạy học LS hiện nay. □

Tài liệu tham khảo

[1] Lâm Tắc Từ. "Tấu cáo" (quyển Trung) Trung Hoa thư cục, tiếng Trung.

[2] Trần Bá Hoàn (2003). *Áp dụng dạy và học tích cực trong môn Lịch sử*. NXB Đại học Sư phạm.

[3] Nguyễn Văn Hồng (2001). *Mấy vấn đề lịch sử châu Á và Việt Nam một cách nhìn*. NXB Văn hóa dân tộc.

[4] Cát Kiếm Hùng (2005). *Bước thịnh suy của các triều đại phong kiến Trung Quốc* (tập 3). NXB Văn hóa - Thông tin.

[5] Đồng Tập Minh (2002). *Sơ lược lịch sử Trung Quốc*. NXB Văn hóa - Thông tin.

Phát triển chương trình lớp học...

(Tiếp theo trang 92)

học, GV có thể tổ chức dạy học bằng hình thức nhóm hợp tác, dạy học theo dự án hoặc đưa ra thảo luận trong các giờ hoạt động ngoại khóa về toán.

Bước 6. Đánh giá. Căn cứ vào việc thực hiện các nhiệm vụ trong phiếu học tập và thảo luận giải quyết tình huống thực tiễn của HS để đánh giá mục tiêu đạt được của bài học. Tiếp tục thực hiện các bước 7, 8, 9 như trình bày trong *bảng 1* để hoàn thiện chu trình phát triển CTLH.

Như vậy, việc phát triển CTLH là một hoạt động khả thi đối với GV. Những phân tích và ví dụ trình bày trên góp phần cụ thể hoá một số hoạt động thành phần của hoạt động phát triển CTLH. GV Toán có thể sử dụng các chỉ dẫn, gợi ý như trên trong quá trình phát triển CTLH của mình. □

Tài liệu tham khảo

[1] Nguyễn Vũ Bích Hiền (chủ biên) - Nguyễn Thị Thu Hằng - Phạm Ngọc Long (2015). *Phát triển và quản lí chương trình giáo dục*. NXB Đại học Sư phạm.

[2] Trần Bá Hoàn (2006). *Đổi mới phương pháp dạy học, chương trình và sách giáo khoa*. NXB Đại học Sư phạm.

[3] Vũ Quốc Chung (2015). *Bồi dưỡng năng lực phát triển chương trình lớp học của giáo viên tiểu học trong dạy học môn Toán*. Kỉ yếu Hội thảo khoa học quốc gia Đào tạo và phát triển nguồn nhân lực giáo dục tiểu học. NXB Hồng Đức, tr 195-203.

[4] Phạm Gia Đức - Bùi Huy Ngọc - Phạm Đức Quang (2007). *Phương pháp dạy học các nội dung môn Toán*. NXB Đại học Sư phạm.

[5] Phan Đức Chính (chủ biên) (2003). *Toán 7 - tập 2*, NXB Giáo dục.

[6] Bộ GD-ĐT (2015). *Dự thảo Chương trình Giáo dục phổ thông tổng thể*.

[7] Peter F. Olive (2005). *Developing the Curriculum* (người dịch Nguyễn Kim Dung). NXB Giáo dục.

[8] Bill Oriscoll - Warren Halloway (2004). *Building bridges in teacher education*. The University Of New England Armidale, New South Wales, Australia.